

บทที่ 4

ราชวงศ์ฉิน ผู้ถูกสถาปนาแห่งรอบทิศ

หลังจากที่บ้านเมืองต้องเผชิญภาวะความไม่มั่นคงปลอดภัยเป็นเวลาหลายร้อยปี คนจีนก็เริ่มมีความหวังขึ้นมาอีกครั้งหนึ่ง เมื่อนครรัฐหนึ่งได้เติบโตใหญ่ทรงพลังขึ้นมาชื่อว่า นครรัฐฉิน (Ch'in) มีฐานอำนาจอยู่ทางทิศตะวันตกของแม่น้ำฮวงโห นครรัฐฉินเองเป็นนครรัฐของชนหลายเชื้อชาติ จึงถือว่าเป็นนครรัฐอนารยชน ยังมีได้พัฒนาระบบศักดินาสวามิภักดิ์ขึ้นมา นครรัฐฉินจึงมีความเป็นอิสระที่จะเชื่อเชิญนักปราชญ์ราชบัณฑิตทุกคนแห่งไปเป็นนักปกครอง และสามารถพัฒนาการทหารขึ้นมาเป็นพลังอำนาจในการตั้งตนเป็นใหญ่ พลังอำนาจของนครรัฐนี้มาจากการทหาร โดยกำหนดกลยุทธ์ให้ทหารม้าและทหารราบติดอาวุธเหล็กและทองสัมฤทธิ์ โดยเฉพาะการใช้ธนูหน้าไม้ (Crossbow) ชนชาวจีนเป็นผู้ริเริ่มการใช้อาวุธเหล็กเป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือการใช้ดาบเหล็กปลายยาว ด้วยวิชาการทหารที่ทันสมัยทำให้ชนชาวจีนสามารถรวบรวมดินแดนเงินทั้งหมดไว้ได้เป็นปึกแผ่นเป็นครั้งแรกเมื่อ 221 ปี ก.ค.ศ. ผู้นำตั้งตนเป็นใหญ่ในตำแหน่งจักรพรรดิ (Huang-ti) ทรงพระนามว่า จักรพรรดิซือ (Shih Huang-ti) เมืองหลวงคือนครฉางอัน

การรวมประเทศในครั้งนั้นมีได้หมายถึงการมีเอกภาพทางการเมืองเท่านั้น หากแต่ยังหมายถึงการมีเอกภาพทางความเจริญด้วย ทั้งแผ่นดินเริ่มมีวัฒนธรรมแบบเดียวกันอันเป็นสื่อที่สร้างความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความรู้สึกเป็นชนชนเดียวกันนี้ได้เกิดขึ้นแล้ว ความเป็นจีนนี้เองที่ทำให้ทั้งแผ่นดินได้ชื่อว่าเป็นฉินหรือจีน (China) ตามชื่อนครรัฐฉินนับแต่นั้นมา การรวมบ้านเมืองในครั้งนั้นได้ทำให้คนจีนมีความเชื่อมั่นสืบต่อตกทอดกันมาว่า บ้านเมืองที่มั่นคงต้องเป็นบ้านเมืองที่รวมกันไม่แตกแยก (Concept of a united China Empire) ความแตกแยกแบ่งฝายถือเป็นลักษณะของความไม่มั่นคงอันไม่พึงประสงค์ แต่บ้านเมืองที่รวมกันเป็นหนึ่งต้องอาศัยพลังอำนาจทางทหารเป็นเบื้องต้น และความดำรงคงอยู่มั่นคงของบ้านเมืองต้องขึ้นอยู่กับการปกครองที่มีประสิทธิภาพประสิทธิผล ราชวงศ์ฉินจึงได้ริเริ่มการทหารและการปกครองใหม่ซึ่งจะกลายเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับจีนต่อมา

แผ่นดินอันกว้างใหญ่ไพศาลของราชวงศ์ฉินหมายถึงราชวงศ์ได้ครอบครองทรัพยากรในแผ่นดินและทรัพยากรมนุษย์ เป็นพลังอำนาจอันยิ่งใหญ่อย่างไม่มีเคยมีปรากฏมาก่อนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกไกล จักรวรรดิใหม่ตั้งมั่นโดยกำหนดยุทธศาสตร์ทหารคือ การป้องกันและป้องปราม กองทัพจีนได้ประจำการอยู่ทั่วไปเป็นแนวยาวเหยียดจากอ่าวจีหลี (Chihli) ไปจดชายแดนทิศตะวันตกเป็นการป้องปราม กองทัพนั้นมาจากการเกณฑ์อย่างไม่มีจำกัด ประมาณว่ามีกำลังพล

1 ล้านคน สามารถปฏิบัติการรบได้อย่างทันสมัยสถานการณ์โดยมีเสฉวน (Sezhuan) เป็นฐานเศรษฐกิจบำรุงการรบ ราชวงศ์ฉินได้พัฒนาเส้นทางการขนส่งคมนาคมโดยสร้างถนนและทางหลวง เป็นเครือข่ายทั่วทั้งจักรวรรดิ กองทัพอันเกรียงไกรพิชิตทั้งแผ่นดินตลอดจนถึงเวียดนามภาคเหนือ และชายฝั่งทะเลของจีนบริเวณเมืองกวางตุ้ง (Canton) จักรวรรดิฉินมีอาณาเขตเท่ากับที่ปรากฏเป็น พรมแดนจีนปัจจุบัน

ความยิ่งใหญ่เช่นนั้นยังคงมีปัญหาความไม่มั่นคงในภาคเหนือและภาคตะวันตก เป็นภัยคุกคามจากพวกซิงหนู (Hsiung Nu) และพวกเตอร์ก (Turks) ภัยนั้นใหญ่หลวงมากถึงขนาดต้องจัดตั้งระบบป้องกันด้วยการสร้างกำแพงขนาดใหญ่เชื่อมต่อกำแพงที่มีอยู่เดิม เป็นแนวยาวเหยียดถึง 1,400 ไมล์ จากมณฑลกลานสู (Kansu) ทางตะวันตกเฉียงใต้ ผ่านภาคใต้ของดินแดนมองโกเลียในไปสู่ภาคใต้ของแมนจูเรีย ราชวงศ์ฉินได้จัดวางกำลังทหารไว้ประจำการตามแนวกำแพงนั้น เป็นการเตรียมป้องกันพร้อมสรรพ กำแพงยักษ์นั้นอาจจะได้ชื่อว่าเป็นอนุสรณ์แห่งความเพียรหมกมุ่นของ ราชวงศ์ฉินในการบังคับใช้แรงงานคนจีนมหาศาล แต่ไม่ควรจะละเลยมความจริงว่า ในสมัยนั้น วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการทหารยังไม่มีปรากฏ การป้องกันโดยสร้างกำแพงยาวเหยียดได้สะท้อนความตั้งใจแน่วแน่โดยแท้ตามสติปัญญาความสามารถของมนุษย์ในสมัยนั้น ทุกวันนี้ วิธีการป้องกันโดยสร้างแนวกำแพงแบบราชวงศ์ฉินก็ยังมีเป็นตัวอย่างคือ การสร้างแนวมาจิงโนต์ (Magingot Line) ในฝรั่งเศสและแนวแมนเนอเฮล์ม (Mannehelm Line) ในฟินแลนด์ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุทธศาสตร์การป้องกันของราชวงศ์ฉินจึงไม่ล้าสมัยไปตามกาลเวลาเลย แนวกำแพงยักษ์นี้ยังเป็นแนวแบ่งเขตจีนที่เจริญและเป็นเขตการเกษตรกับเขตเหนือแนวขึ้นไป ซึ่งเป็นเขตเร่ร่อนเลี้ยงสัตว์ และเป็นเขตล้าหลัง แนวกำแพงเป็นเสมือนพรมแดนแบ่งเขตผู้คนที่เหมือนอยู่คนละโลกเลยทีเดียว แม้จะมีการติดต่อกันในหลายรูปแบบคือ การทูต การยุทธ์และการค้าก็ตาม การสร้างกำแพงยักษ์ยาวเหยียดยังแสดงเทคโนโลยีการก่อสร้างและวิชาการทหารโดยเฉพาะยุทธศาสตร์การป้องกันไว้อย่างน่าอัศจรรย์ กำแพงยักษ์นี้คือสิ่งมหัศจรรย์หนึ่งในเจ็ดของโลก

เศรษฐกิจ

ราชวงศ์ฉินได้กำหนดวิถีชีวิตเศรษฐกิจให้เป็นไปตามธรรมชาติ (Natural Economy) คือ มีวิถีชีวิตที่พอเพียงพึ่งตนเองได้ (Self Sufficiency) ไม่จนหรือไม่รวยอย่างใดอย่างหนึ่งจนเป็นภัยต่อรัฐ จนเกินไปเป็นภาวะแก่รัฐ หรือรวยเกินไปมีอำนาจอิทธิพลก็ทำลายรัฐได้ นโยบายเศรษฐกิจเช่นนี้ คำนึงถึงความมั่นคงของรัฐเป็นหลัก สภาพเศรษฐกิจตามธรรมชาติควรมีสภาพตามที่ราชวงศ์ฉินได้กำหนดไว้คือ “ชายพึงพอใจกับการเพาะปลูก และหญิงอยู่กับเหย้าเฝ้ากับเรือน”¹ นี่คือภาพลักษณ์ของครอบครัวและเศรษฐกิจในอุดมคติที่ราชวงศ์ต่อมาล้วนปรารถนาให้มีในบ้านเมือง

ราชวงศ์ฉินได้กำหนดจัดเศรษฐกิจจีนใหม่ให้เป็นแบบรวมอำนาจอยู่ที่ส่วนกลาง กล่าวคือ ส่วนกลางเป็นผู้กำหนดกฎเกณฑ์ระเบียบแบบแผนการจัดการทรัพยากรในแผ่นดิน ส่วนกลางได้ส่งเสริมการเกษตรโดยเป็นผู้กำหนดให้ประชาชนสามัญซื้อขายที่ดินได้ เป็นการอนุญาตให้ถือกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เพื่อส่งเสริมให้ชาวนามีความมั่นใจและความตั้งใจในการเพาะปลูกให้ได้ผลผลิตเพิ่มมากขึ้น ชาวนาที่มีความเป็นอยู่ดีเยี่ยมหมายถึงทั้งแผ่นดินมีความเป็นอยู่ดีขึ้นด้วย ชาวนามีหน้าที่เป็นผู้ผลิตจึงไม่มีสิทธิ์ถืออาวุธอีกนับแต่นั้นมา ราชวงศ์ฉินส่งเสริมการค้าขายโดยเป็นผู้กำหนดเกณฑ์มาตรฐานการชั่ง ตวง วัด กำหนดมูลค่าและรูปแบบเหรียญษาปณ์ให้เป็นเหรียญกลมมีรูปสี่เหลี่ยมตรงกลาง และกำหนดความยาวของแกนหรือเพลาล้อเกวียนซึ่งมีความหมายสัมพันธ์กับความคงทนของพื้นผิวถนนด้วย ส่วนกลางเป็นผู้กำหนดระเบียบการจัดเก็บภาษีอากรตลอดจนเป็นผู้ผูกขาดการผลิตและการจัดจำหน่ายสินค้าที่มีราคาดีกำไรงาม ภาษีประเภทหนึ่งที่ทำลายอำนาจอิทธิพลของตระกูลได้สำเร็จคือ ภาษีรายหัว (Per head) ที่เรียกเก็บจากผู้ที่เป็นโสดในอัตราส่วน 2 เท่า ครอบครัวขนาดใหญ่ต้องกลายเป็นครอบครัวขนาดเล็ก (Nuclear Family) ลดขนาดลง

การปกครอง

นครรัฐฉินเติบโตใหญ่จนสามารถสร้างจักรวรรดิได้ เพราะมีปัจจัยสำคัญประการหนึ่งคือ ศิลปการปกครองตามลัทธิขงจื๊อ กล่าวคือ ถือกฎหมายเป็นหลักในการปกครอง แต่การบังคับใช้กฎหมายแก่ประชาชนมิได้คำนึงถึงความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ยกย่องเชิดชูเฉพาะผู้ที่รับใช้รัฐ และผู้กล้าให้ดำรงตำแหน่งราชการและมีเอกสิทธิ์ กำหนดการปกครองภูมิภาคที่ต้องขึ้นอยู่กับส่วนกลางในด้านการแต่งตั้งโยกย้ายและการกำกับดูแลอย่างใกล้ชิด ราชวงศ์ฉินได้กำหนดระเบียบการบริหารของรัฐใหม่สำหรับจักรวรรดิโดยใช้แบบเดิมของตน ล้มล้างอำนาจชนชั้นสูง ตระกูลใหญ่ทรงอิทธิพลและบรรดาเจ้านครรัฐที่เคยมีอำนาจในรัฐของตน

1. ระเบียบบริหารของรัฐส่วนกลาง

เมื่อราชวงศ์ฉินได้ครอบครองจีนทั้งแผ่นดินแล้ว ราชวงศ์ได้ริเริ่มจัดระเบียบการบริหารของรัฐให้เป็นแบบรวมอำนาจ (Junxian, Centralization) อย่างแท้จริง โดยมีระบบราชการเป็นหลัก (Centralized Bureaucratic Rule) จักรพรรดิทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจสูงสุดเป็นเด็ดขาดและทรงสถิตเหนือจารีตประเพณีอันใดเท่าที่จะมีปรากฏอยู่ พระราชอำนาจเด็ดขาดนั้นย่อมสวนทางกับคำสอนของลัทธิขงจื๊อ และแน่นอนที่สุดที่ลัทธินี้ย่อมไม่ถือว่าเป็นพระราชนิยม ต้องถูกกำจัดการคัดล้างโดยถือเป็นลัทธิอุบาทว์สำหรับแผ่นดิน นอกจากจะทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจอันสูงสุดเด็ดขาดแล้ว จักรพรรดิยังทรงเป็นเจ้าของแผ่นดินผู้ครอบครองทรัพยากรในแผ่นดินที่สำคัญคือ ที่ดินและทรัพยากร

มนุษย์ ดังปรากฏในศิลาจารึกของจักรพรรดิชื่อว่า “แผ่นดินทั่วทุกหัวระแหงในแหล่งหล้ายอมเป็นของจักรพรรดิ”² สังคมไม่มีการจำแนกความแตกต่างระหว่างการถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินและการมีอำนาจทางการเมืองครอบงำสังคม ผู้มีอำนาจทางการเมืองคือได้ปกครองแผ่นดินโดยอ้อมมีสิทธิ์เป็นเจ้าของแผ่นดินนั้นโดยอัตโนมัติ จักรพรรดิทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะทรงจัดการทรัพยากรในแผ่นดินได้ตามพระราชประสงค์และพระราชอัธยาศัย เป็นการแสดงอำนาจในการปกครองพื้นที่และทรัพยากรในแผ่นดินด้วยการตรากฎหมายและจัดระเบียบการจัดสรรทรัพยากร

ในการปกครองส่วนกลาง ราชวงศ์ฉินได้จัดตั้งระบบราชการขึ้น ผู้นำในระบบราชการพลเรือนคือ อัครมหาเสนาบดี ทำหน้าที่เสมือนนายกรัฐมนตรีในความหมายปัจจุบัน ผู้นำในราชการทหารคือ จอมทัพ (Marshal) ระบบราชการทั้งระดับส่วนกลางและระดับภูมิภาคเป็นระบบราชการที่มีการแบ่งราชการเป็นฝ่ายทหารและพลเรือนที่ไม่ขึ้นต่อกัน ระบบราชการส่วนกลางขึ้นตรงต่อจักรพรรดิ ระบบราชการส่วนภูมิภาคขึ้นต่อส่วนกลางอีกทอดหนึ่ง ทุกระดับราชการมีระเบียบการจัดเก็บเอกสารราชการเป็นแหล่งข้อมูล

2. การปกครองภูมิภาค

ในการปกครองภูมิภาค ราชวงศ์ฉินได้ล้มล้างระบบศักดินาสวามิภักดิ์ แล้วจัดระเบียบการบริหารของรัฐส่วนภูมิภาคใหม่ ด้วยการแบ่งทั้งแผ่นดินใหม่ให้มีขนาดเท่ากันเป็นมณฑลหรือเป็นพื้นที่บัญชาการ (Commandery) แต่ละมณฑลประกอบด้วยจังหวัด (Hsien หรือ Xian, Prefectures) ผู้บริหารมณฑลมี 2 คนคือ ผู้ว่าราชการฝ่ายพลเรือนและผู้ว่าราชการฝ่ายทหารซึ่งต่างก็มาจากการโปรดเกล้าฯ แต่งตั้ง ในระดับมณฑล การปกครองได้ใช้ระบบราชการเหมือนส่วนกลาง การปกครองภูมิภาคได้ใช้หลักการกระจายอำนาจที่ไม่สมบูรณ์แบบ กล่าวคือ ผู้ว่าราชการมีอำนาจอิสระในการบริหารอย่างจำกัดขอบเขตเท่านั้น ส่วนกลางได้ควบคุมการบริหาร โดยมีอำนาจบังคับบัญชาโดยตรงตั้งแต่การวินิจฉัยสั่งการ การแต่งตั้ง เลื่อนลดปลดย้ายและให้ความดีความชอบหรือลงโทษข้าราชการ ไปจนถึงการควบคุมผู้ว่าราชการให้ปฏิบัติราชการโดยชอบโดยส่วนกลางส่งผู้ตรวจราชการ (Imperial Inspector หรือ Overseers) ไปตรวจราชการและทำหน้าที่เป็นผู้ถ่วงดุลอำนาจผู้ว่าราชการทั้งสองคนด้วย อีกทั้งพระราชสำนักเองก็ส่งข้าราชการไปตรวจราชการ (Censors) ด้วยการควบคุมภูมิภาคยังเข้มแข็งยิ่งเมื่อมีกองทัพประจำการทั้งแผ่นดินและมีระบบการขนส่งคมนาคมเป็นทางหลวง ถนน และแม่น้ำ คูคลอง ตลอดจนมีระบบไปรษณีย์และตั้งสถานีเรียวทาง ติดต่อกันได้โดยสะดวก การปกครองภูมิภาคเช่นนั้นไม่เปิดโอกาสให้ข้าราชการสร้างสมอำนาจขึ้นมาได้ดังอดีตที่ชนชั้นสูงเคยกินเมืองและกระทำความผิดซึ่งอำนาจกันเอง หรือแข็งเมืองต่อส่วนกลางจนบ้านเมืองขาดความมั่นคงและเกิดการแตกแยก ท้ายสุด ราชวงศ์ต้องสิ้นสุดอำนาจลง

3. การปกครองท้องถิ่น

การปกครองภูมิภาคดังกล่าวมีพื้นที่การปกครองครอบคลุมระดับจังหวัด (Xian, Prefecture) เท่านั้น พื้นที่ระดับต่ำกว่านั้นคือ เมือง อำเภอ ตำบลและหมู่บ้านในความหมายปัจจุบัน ล้วนมีการปกครองตนเอง ราชวงศ์ฉินรวบรวมครอบครัวตั้งแต่ 5-10 ครอบครัวเป็นหมู่เหล่า จัดตั้งเป็นระบบเปาเจีย ทำหน้าที่ปกครองกันเอง รับผิดชอบกันเอง รักษาความสงบสุขและความมั่นคงปลอดภัยของพื้นที่เอง การปกครองท้องถิ่นตามระบบครอบครัวเช่นนี้ต้องมีความรับผิดชอบร่วมกันต่อความสุขทุกข์และความประพฤติของสมาชิกในกลุ่มและต้องมีความรับผิดชอบร่วมกันต่อรัฐด้วย

4. ระบบราชการ

ระบบราชการมีข้าราชการที่ล้วนได้รับการศึกษาอบรมเป็นอย่างดี เป็นชนชั้นปกครองใหม่แทนรุ่นเก่าคือชนชั้นสูงเดิม ข้าราชการต้องมีความจงรักภักดีต่อราชวงศ์เท่านั้นเป็นประการสำคัญ ความดีความชอบที่จะได้รับคือ ความก้าวหน้าในราชการตามคุณความดี (Merit) และหลักอาวุโส การได้รับยศถาบรรดาศักดิ์ การได้รับที่ดินอันเป็นแหล่งก่อเกิดรายได้คือ พืชผล เงินสด และแรงงานคน และการได้รับสิทธิยกเว้นจากการเสียภาษีและยกเว้นจากการถูกเกณฑ์แรงงาน ระบบราชการได้กำหนดระเบียบแบบแผนเป็นท่อนียบตำแหน่งราชการและทำเนียบศักดิ์ (ระเบียบการจัดสรรที่ดินตามตำแหน่งและยศ) ข้าราชการมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันทั้งในด้านระบบหลักการและความคิดเห็นตลอดจนมีพฤติกรรมเป็นแบบแผนของชนชั้นแล้ว ชนชั้นปกครองใหม่นี้เนื้อแท้แล้วคือ ชนชั้นสูงรุ่นใหม่นั้นเอง

ระบอบการปกครองของราชวงศ์ฉินเป็นระบอบการรวมอำนาจโดยมีระบบราชการและกองทัพเป็นหลัก ระบอบนี้ปรากฏเป็นแบบเดียวกันทั้งแผ่นดิน พระราชอำนาจตั้งมั่นแล้วด้วยพลังอำนาจทหาร ระบบราชการ ประมวลกฎหมาย ระบบเศรษฐกิจ ระบบป้องกันบ้านเมืองและการใช้ภาษาจีนมาตรฐานแบบเดียวกัน ล้วนมีเอกภาพแบบเดียวกันทั้งจักรวรรดิ

นวัตกรรมของราชวงศ์ฉินในการจัดระเบียบการบริหารรัฐส่วนภูมิภาคนี้ถือเป็นผลงานยิ่งใหญ่ เพราะเป็นครั้งแรกที่แผ่นดินจีนอันกว้างใหญ่ไพศาลมีการปกครองที่มีประสิทธิภาพโดยเริ่มด้วยการแบ่งพื้นที่การปกครองและการใช้ระบบราชการควบคุมภูมิภาคไว้ การปกครองแบบรวมอำนาจโดยมีระบบราชการได้ทำให้ประเทศจีนสามารถรวมกันได้อย่างแท้จริง แม้จะมีบางสมัยที่เกิดภาวะกบฏ แต่ท้ายสุดจีนก็ยังกลับรวมกันได้อีก เพราะจีนมีรากฐานสำคัญคือ การปกครองแบบรวมอำนาจโดยมีระบบราชการนั่นเอง การแบ่งแยกก็ตี กลียุคก็ตี อาจมีหลายครั้งก็เฉพาะเมื่อระบบการปกครองนั้นเกิดการฉ้อราษฎร์บังหลวง ข้าราชการผู้บริหารมิได้ปฏิบัติราชการโดยชอบและจักรพรรดิมิได้ทรงพระปรีชาสามารถเพียงพอ เมื่อใดบ้านเมืองกลับรวมกันใหม่ ระบบการปกครองแบบรวมอำนาจโดยมีระบบราชการก็จะเป็เครื่องสร้างบ้านเมืองให้ มีเอกภาพเป็นปึกแผ่นได้อีก

สังคม

1. ชนชั้น

สังคมสมัยใหม่มีความเปลี่ยนแปลงพอสมควร เพราะราชวงศ์จีนต้องการควบคุมประชาชนทุกหมู่เหล่าอย่างใกล้ชิด และพยายามลดอำนาจอิทธิพลของชนชั้นสูงลงเพื่อมิให้เป็นอันตรายต่อราชวงศ์ กองทัพจีนได้ประจำการทั่วไปทั้งแผ่นดินเป็นเครื่องป้องปรามการสร้างสมอำนาจอิทธิพลทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ทั้งนี้มีข้อควรสังเกตด้วยว่า สามัญชนซึ่งเคยมีอาวุธประจำกาย ได้ถูกบังคับให้มอบอาวุธคืนแก่บ้านเมือง ชนชั้นสูงซึ่งเคยมีอำนาจผูกขาดในสังคมเพราะมีหน้าที่รบและปกครองก็ถูกกีดกันออกจากสองหน้าที่หลักนั้น ราชวงศ์จีนจัดตั้งกองทัพจากการเกณฑ์ชายฉกรรจ์สามัญชน ในการปกครองจักรวรรดิจีน ราชวงศ์จีนก็ได้จัดตั้งระบบราชการประกอบด้วยข้าราชการเป็นชนชั้นปกครองและชนชั้นสูงรุ่นใหม่แทนที่ชนชั้นสูงเดิมซึ่งมีอำนาจอิทธิพลเป็นปีกแผ่นมั่นคง การเปลี่ยนแปลงบทบาทหน้าที่รบและปกครองดังกล่าว โดยธรรมชาติวิสัยย่อมทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงชนชั้นด้วย ราชวงศ์จีนกดชนชั้นสูงตระกูลยิ่งใหญ่ไว้มิให้เติบโตใหญ่ ยกย่องชาวนาและข้าราชการให้เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในสังคม พ่อค้าช่างฝีมือที่เคยมีบทบาทสนองตอบชนชั้นสูงก็ถูกกดไว้มิให้มีสถานภาพโดดเด่น

2. ครอบครัว

ระบบครอบครัวซึ่งเป็นหน่วยแรกที่มีบทบาทครอบงำสังคมก็ถูกราชวงศ์จีนควบคุมลดทอนบทบาทหน้าที่ด้วย ราชวงศ์จีนได้กำหนดให้ครอบครัวขยายใหญ่ (Extended Family-ครอบครัวใหญ่ที่ประกอบด้วยครอบครัวใหญ่น้อยอยู่รวมกันเป็นวงศ์าคณาญาติ) ต้องลดขนาดลงอันเป็นการลดอำนาจอิทธิพลโดยปริยาย ด้วยการที่ราชวงศ์ได้เก็บภาษีผู้เป็นโสดและมีได้เป็นหัวหน้าครอบครัวในอัตราสูงกว่าเดิม 2 เท่า บุตรหลานในครอบครัวขยายใหญ่จึงต้องแยกครอบครัวออกมา แบ่งซอยย่อยกลายเป็นครอบครัวขนาดเล็ก (Nuclear Family)

ราชวงศ์กำหนดให้ครอบครัวตั้งแต่ 5 ถึง 10 ครัวเรือนรวมเป็นกลุ่มรับผิดชอบร่วมกันต่อความประพฤติของบุคคลในกลุ่ม นี่คือระบบเปาเจีย เป็นการกำหนดบทบาทใหม่ของครอบครัวอันพึงมีต่อรัฐ ความรับผิดชอบร่วมกันโดยหมู่คณะต่อรัฐเช่นนี้ย่อมทำให้สมาชิกและครอบครัวมีความผูกพันและจงรักภักดีต่อครอบครัวน้อยลง และต้องเคารพเชื่อฟังรัฐมากขึ้น อิทธิพลทรงพลังของระบบครอบครัวจึงถูกบั่นทอนไปและระบบครอบครัวเองกลับถูกใช้เป็นเครื่องมือช่วยเหลือรัฐในการรักษาความสงบสุขในสังคม ระบบครอบครัวต้องสนองตอบรัฐด้วยเหตุผลทางการเมือง เพื่อให้สังคมตรวจสอบความประพฤติกันเอง สังคมที่สงบสุขย่อมเป็นประโยชน์อย่างแน่นอนสำหรับรัฐ ระบบครอบครัวจึงถูกใช้เป็นเครื่องมือเพื่ออารังไว้ซึ่งอำนาจทางการเมืองของรัฐเป็นครั้งแรกตั้งแต่สมัยราชวงศ์จีน³

ภูมิปัญญา

1. อักษรศาสตร์

สมัยฉินอันแสนสั้นเพียง 15 ปี ยาวนานเพียงพอที่จะทำให้ราชวงศ์ฉินพัฒนาภาษาจีนให้เป็นภาษาสากลใช้ทั่วแผ่นดิน เดิมจีนมีอักษรวิธีหลายแบบตามความนิยมเฉพาะถิ่น ภาษาจีนจึงมีเครื่องหมาย สัญลักษณ์หรือตัวอักษรแทนความคิด (Ideograph characters) เป็นจำนวนมาก แต่ละเครื่องหมาย สัญลักษณ์หรือตัวอักษรแทนความหมายหรือความคิดความรู้สึกโดยเฉพาะนั้น มีความหมายเฉพาะ แต่ไม่มีการออกเสียง เช่น เครื่องหมายแทนการนับออกเสียงเฉพาะตามภาษาจีนท้องถิ่น อักษรวิธีหลากหลายเช่นนั้นทำให้เป็นการยากที่จะติดต่อสื่อสารกันได้ระหว่างท้องถิ่น ราชวงศ์ฉินได้ประกาศพระราชกฤษฎีการะบบการเขียนใหม่ตามแบบอย่าง (Style) ศิลปะการเขียนอักษรวิจิตร (Calligraphy) ภาษาจีนนับแต่นั้นมากำหนดให้มีอักษรวิธี 2 แบบ คือ แบบเขียนเพื่อจารึกลงบนหินและจารึกลงแม่พิมพ์ เรียกว่า อักษรจารึก หรืออักษรตัวพิมพ์ (Small seal script) และแบบตัวอักษรที่มีเส้นสายเขียนติดต่อกันไป (Cursive) และมีความเรียบง่ายเหมาะสมที่จะใช้ทั่วไปสำหรับเสมียน เขียนบนไม้ไผ่หรือผ้าไหม อักษรวิธีแบบที่ 2 นี้เป็นวิธีที่นิยมมาก ภาษาจีนนับแต่นั้นมาจึงมีตัวอักษรและอักษรวิธีที่เป็นมาตรฐานแบบเดียวกัน การเรียนรู้ภาษาจีนจึงง่ายขึ้นและสามารถจะเข้าใจได้ แม้จะพูดภาษาจีนท้องถิ่นแตกต่างกัน แต่จะมีภาษาเขียนหรืออักษรวิธีเป็นมาตรฐานแบบเดียวกัน การพัฒนาภาษาจีนสมัยฉินจึงถือว่าการรวมอักษรวิธีจีนให้มีแบบเดียวกันเป็นมาตรฐาน ส่งเสริมให้คนจีนเรียนรู้ภาษาได้ง่าย และภาษาย่อมเป็นสื่อให้เรียนรู้วิชาการ ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรม อีกทั้งเป็นสื่อถ่ายทอดความคิดความรู้สึกต่อกันในรูปของวรรณกรรม ร้อยแก้วและร้อยกรอง ภาษาจีนจึงเป็นเครื่องเสริมสร้างจิตสำนึกของคนจีนให้รู้สึกถึงความเป็นจีนที่ใช้ภาษาเดียวกัน มีความผูกพันเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เอกภาพทางการเมืองคือการรวมประเทศ ย่อมมีพลังแข็งแกร่งขึ้นเมื่อประชาชนมีความรู้สึกผูกพันต่อความเป็นจีน ภาษาจีนที่พัฒนานั้นได้กลายเป็นภาษามาตรฐานที่ใช้ต่อมาจนถึงปัจจุบันโดยมีการปรับปรุงแก้ไขรูปแบบพอควรให้เรียบง่ายยิ่งขึ้น แต่โครงสร้างและระบบอักษรวิธียังคงเป็นแบบที่ราชวงศ์ฉินได้พัฒนาขึ้นมา

2. ภูมิปัญญาจีน : ตายทั้งเป็น

ระบอบการปกครองแบบรวมอำนาจของราชวงศ์ฉินได้ควบคุมสังคมทุกหมู่เหล่า ไม่ยินยอมให้มีการนอกรีตนอกรอยไปจากแบบราชวงศ์ฉิน แม้ความคิดริเริ่มนั้นอาจจะมาจากชนชั้นปัญญาชนที่ราชวงศ์ฉินเองเห็นความสำคัญต้องฟังพาก็ตาม โดยธรรมชาติวิสัย ปัญญาชนย่อมทวงแหวนในความเป็นอิสระส่วนตนที่จะคิด รู้สึกและแสดงออก ราชวงศ์ฉินได้ขจัดความเป็นอิสระนั้น จนไม่มีปรากฏอีกเลยในยุคสมัยต่อมา⁴ ราชวงศ์ฉินได้กวาดล้างปัญญาชนผู้ต่อต้านการพัฒนาอักษรวิธี และห้ามสั่งสอนเผยแพร่วิชาการและความคิดอันใดก็ตามที่เป็นปฏิปักษ์ต่อคตินิยมของราชวงศ์

ราชวงศ์ได้กวาดล้างปัญญาชนด้วยกรรมวิธีอันโหดเหี้ยมทารุณกรรม เช่น การจับกุมคุมขัง การประหารชีวิต การเนรเทศและการฝังให้ตายทั้งเป็นนับร้อย เป็นต้น ปัญญาชนเสียชีวิตเป็นจำนวนมาก ตำรับตำราวิชาการ วรรณคดีอันทรงคุณค่าและประวัติศาสตร์ในหอหนังสือหลวงและหอสมุดเอกชน ล้วนถูกเผาทำลายหมดเพื่อมิให้มีอิทธิพลต่อความคิดของปัญญาชนภายภาคหน้า ยกเว้นตำราโหราศาสตร์ ตำราแพทย์ ตำราเพาะปลูก และประวัติศาสตร์ที่ราชวงศ์ฉินแต่งเอง ตลอดจนหอหนังสือหลวงของราชวงศ์และหอสมุดส่วนตนของราชบัณฑิต 70 คน การกวาดล้างปัญญาชนและตำรับตำราตลอดจนวรรณคดี โดยเฉพาะเมื่อ 213 ปี ก่อนคริสตกาล ส่วนเป็นพฤติกรรมอันทำให้ตัวหนังสือเสื่อมความศักดิ์สิทธิ์ลง และทำให้ภูมิปัญญาจีนได้รับความสูญเสียเสมือนประสบภัยพิบัติอย่างใหญ่หลวง โดยราชวงศ์ฉินเองก็ไม่สมประสงค์ที่จะปิดกั้นสิทธิเสรีภาพของปัญญาชน และไม่สามารถที่จะควบคุมความคิดเห็นของปัญญาชนและสังคมโดยรวมได้ในระยะยาวนาน เมื่อสิ้นราชวงศ์ฉิน หอหนังสือหลวงก็ถูกเผาอดตาย จีนไม่เหลือเค้าภูมิปัญญาเดิมอีกเลย

ตามประเพณีการศึกษาที่เขียน ปัญญาชนสามารถท่องจำตำรับตำราได้เป็นเล่ม ๆ การเผาทำลายจึงไม่มีผลต่อการทำรายองค์ความรู้ ความเป็นอิสระในการคิดและแสดงออกอาจจะไม่เพียงพอเหมือนยุคทองที่ผ่านมา แต่ปัญญาชนต่อมามีประเพณีท่องจำเป็นหลักเท่า ๆ กับการเขียนหรือพิมพ์เผยแพร่ด้วย แม้ว่าการท่องจำก่อเกิดปัญหาวิชาการมิใช่น้อยว่า สิ่งที่ต้องจำเป็นองค์ความรู้โดยแท้หรือแปลกล่อมขยายความ วงการวิชาการจีนจึงมีปัญหาใหญ่เรื่องความจริงแท้ของตำรับตำราที่พิมพ์ใหม่ตามที่ท่องจำมา ความสูญเสียใหญ่หลวงด้วยน้ำมือของราชวงศ์ฉินได้ทำให้ปัญญาชนทุกยุคทุกสมัยล้วนเขียนพรรณนาและประณามสาปแช่งราชวงศ์ฉินอย่างรุนแรง ประวัติศาสตร์ราชวงศ์ฉินได้ถูกเขียนให้เกินจริงว่า เป็นราชวงศ์ทรราชไม่สมควรถือเป็นเยี่ยงอย่าง

แม้ราชวงศ์ฉินจะสามารถสร้างจักรวรรดิและสร้างระบบการปกครองแบบรวมอำนาจขึ้นได้สำเร็จ แต่จักรวรรดิมิได้ดำรงคงอยู่ได้ยาวนาน ช่วงระยะเวลาเพียง 15 ปี จักรวรรดิก็แตกแยก ราชวงศ์ฉินสิ้นสุดอำนาจอย่างรวดเร็วเมื่อจักรพรรดิชื่อสววรรคตประมาณ 210/209 ปี ก่อนคริสตกาล จักรพรรดิเออ สี (Erh Si ti) เสด็จขึ้นครองราชย์ในลักษณะการชิงราชย์อย่างแยบยลท่ามกลางการกวาดล้างทางการเมืองอันมีผลทำให้เสนาบดีผู้สัตย์ซื่อมีความสามารถหลายคนต้องโทษประหาร พระรัชทายาทของจักรพรรดิชื่อเองก็ถูกบีบบังคับให้ทรงปลงพระชนม์ชีพเอง การชิงอำนาจภายในพระราชสำนักได้ทำให้มีฉันทลหลายแห่งแข็งเมือง ราษฎรผู้ถูกเกณฑ์ไปรบและทำงานโยธาก็ได้ลุกฮือขึ้นสุดที่กองทัพจะปราบปรามได้ทั่วถึง ราชวงศ์ฉินจึงต้องปิดฉากอำนาจของตนลงเมื่อ 206 ปี ก่อนคริสตกาล

ราชวงศ์ฉิน : ชั้นเร็ว ตกเร็ว

จริงอยู่ราชวงศ์ฉินได้สร้างสรรค์จีนให้เป็นรัฐใหม่ตามคตินิตินิยม จีนมีระบบการปกครองแบบรวมอำนาจที่มีทั้งกฎหมายและระบบราชการเป็นหลัก มีระบบเศรษฐกิจตามธรรมชาติ มีระบบการขนส่งคมนาคมทั่วถึงกันในภาคเหนือ มีภาษาจีนที่มีอักษรวิธีเป็นมาตรฐานเดียวกัน แต่ความเปลี่ยนแปลงเหล่านี้ล้วนมาจากการใช้อำนาจโดยพลการบีบบังคับ ราชวงศ์จึงไม่สามารถจะดำรงคงอยู่ได้

การปกครองตามคตินิตินิยมที่ถึงกฎหมาย อำนาจอาญาสิทธิ์และนิยมใช้อำนาจทหารเป็นการปกครองที่อาจจะมุ่งประสิทธิภาพ ประสิทธิผลโดยเร็ว แต่มิได้คำนึงถึงความยินยอมพร้อมใจของประชาชนเป็นสำคัญ ราชวงศ์ฉินให้ระดมสรรพกำลังทรัพยากรมนุษย์มหาศาลเพื่อสร้างกำแพงยักษ์ ระบบชลประทานตามแนวแม่น้ำฮวงโห และสร้างการสาธารณสุขไปทุกสาธารณูปการขนาดใหญ่ อีกทั้งการรบทัพจับศึกด้วยกองทัพขนาดใหญ่จากการเกณฑ์และการเรียกเก็บภาษีส่วยสาอากรอย่างหนัก ล้วนเป็นการระดมทรัพยากรมนุษย์ที่แม้จะทำให้บ้านเมืองมีความเจริญและความมั่นคงแต่ก็ทำให้ราษฎรล้วนมีความทุกข์ยากแสนสาหัส สุดท้ายจะเห็นชอบกับการสร้างบ้านเมืองที่ต้องใช้ชีวิตและเลือดเนื้อเข้าแลกแบบนั้นได้ การใช้อำนาจเด็ดขาดและบังคับแก่เกณฑ์ราษฎรจึงกลับกลายเป็นว่าทำให้ราชวงศ์ฉินเป็นที่เกลียดชังสาปแช่ง เป็นดราม่าในประวัติศาสตร์ การปกครองที่ใช้อำนาจเข้มงวดขาดความเห็นชอบจากมวลชน ย่อมยากที่จะดำรงคงอยู่ได้โดยธรรมชาติ วิสัย การปกครองตามคตินิตินิยมที่พิสูจน์เพียง 13 ปี หมดยุคที่จะมีราชวงศ์ใดต่อมาทดลองใช้อีกเลย นับตั้งแต่นั้นมา การใช้อำนาจเด็ดขาดเยี่ยงทหารอย่างเหี้ยมโหดปราศจากความเมตตาปรานีได้กลายเป็นพฤติกรรมต้องห้ามสำหรับระบอบการปกครอง

การรวมอำนาจที่มีประสิทธิภาพต้องมีผู้ปกครองที่เข้มแข็งและมีความสามารถสูงเป็นปัจจัยหลัก จักรวรรดิฉินกว้างใหญ่ไพศาล เมื่อชาตผู้นำที่เก่งกล้าสามารถ ขาดความสนับสนุนเห็นชอบจากปวงชน ปัญญาชนเอาใจออกห่างด้วยไม่นิยมการปกครองแบบนิตินิยม ทุกหนแห่งชนชั้นสูงและปัญญาชนล้วนสาปแช่งราชวงศ์ฉินที่ใช้อำนาจเด็ดขาดอย่างเหี้ยมโหดและปรารถนาที่จะให้ทั้งแผ่นดินกลับไปสู่ภาวะเดิมที่มีนครรัฐปกครองตนเองเป็นอิสระไม่ขึ้นต่อกัน จักรวรรดิที่ไร้อิทธิพลผู้ทรงพระปรีชาสามารถเพียงสี่ปีก็ต้องล่มสลายลงอย่างรวดเร็ว

แต่ทั้งนี้ก็มิได้หมายความว่า จักรระล้มเลิกระบบการปกครองแบบราชวงศ์ฉินในทันทีทันใดตามที่คาดหมายกัน ราชวงศ์ต่อมาล้วนปรับปรุงแก้ไขระบบให้มีประสิทธิภาพประสิทธิผลโดยเรียนรู้ข้อบกพร่องจากสมัยฉิน ระบอบจักรพรรดิราชย์ของราชวงศ์ฉินได้ยืนยงคงอยู่ยาวนานกว่า 2,000 ปี นับว่าเก่าแก่ที่สุดในโลก

ราชวงศ์ฉิน : ดีหรือเลว?

ประวัติศาสตร์อาจจะตราหน้าราชวงศ์ฉินว่าเป็นราชวงศ์ทรราช แต่ราชวงศ์นี้คือผู้พลิกแผ่นดิน ก่อเกิดความเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญ เป็นความริเริ่มความเจริญเสมือนเป็นรากฐานแห่งอารยธรรมจีน แม้ความเปลี่ยนแปลงจะเกิดโดยการบังคับด้วยอำนาจเด็ดขาดอย่างเหี้ยมหนวดต่ออาณาประชาราษฎร์ และแม้ราชวงศ์ฉินจะถูกสาปแช่งรอบทิศมาเป็นเวลาหลายพันปีจนถึงปัจจุบัน แต่ราชวงศ์ฉินคือผู้สร้างประเทศจีนให้มีความเจริญเป็นต้นแบบแก่อารยธรรมจีน ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นถือเป็นความเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ที่เป็นการปฏิวัติโดยแท้ จีนจะไม่เผชิญการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่อีกเลยจนถึง ปี ค.ศ.1911 และ ค.ศ.1949° ความเปลี่ยนแปลงสมัยฉินจึงเป็นการปฏิวัติที่แม้แต่ประชาชนเองผู้สาปแช่งราชวงศ์ฉินก็ต้องยอมรับ ดังจะเห็นได้ว่า สรรพสิ่งที่เปลี่ยนแปลงไม่ว่าจะเป็นระบบระเบียบหรือโครงสร้างสถาบันใดในสังคมล้วนเป็นที่ยอมรับและพัฒนาต่อไป โดยมีได้มีการล้มเลิกหรือล้มล้างขนานใหญ่แต่อย่างใดจนถึงปี ค.ศ.1911 เมื่อเกิดการปฏิวัติเป็นครั้งที่ 2